

integrative educational system: a holistic perception of the world, the integrity of theory and practice, a combination of scientific knowledge and practical skills; High imperative. A special role in folk pedagogy belongs to the teacher's personality, which is always treated with high respect.

Traditional culture connecting the universal principles with local and regional manifestations is a cultural constant in Eurasian space. The modern world is in need of a deep study of traditional culture, as the only scientific knowledge in this area will help to pinpoint methods including traditional culture in the vital activity of modern man, the cultural dialogue in the modern states of Eurasia, in intercultural communications peoples of newly independent states, in the further evolution of the sociocultural process.

Key words: *traditional culture, globalization crises, potential, people, world culture.*

УДК 130.2

О. В. Яковлев

КЛАСТЕРНИЙ ПІДХІД У СИНЕРГІЇ КУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ УКРАЇНИ

В статті представлена проблема синергії соціокультурного простору сучасної України. Визначені екзогенні (зовнішні) та ендогенні (внутрішні) чинники процесів. Окреслені шляхи реалізації міжнародних гуманітарних стратегій Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. Концептуальне вирішення міжнародних гуманітарних стратегій та їх реалізація в пілотних проектах пропонується в сучасних культурологічних дослідженнях, які розробляються в Національній академії культури і мистецтв. Як засіб інтенсифікації синергетичних процесів в культурному середовищі регіонів пропонуються сучасні соціальні та гуманітарні проекти, спрямовані на подальший розвиток інтеграції. В статті визначені міжнародні аспекти проектів : «Діалог культур: Україна, Греція і Сербія», «Мистецький Арсенал», «Старовинна клавірна музика – інструментарій і виконавство». Обґрунтовуються синергетичний та кластерний підходи в системі європейського культурного обміну.

Ключові слова: *культурний простір України, екзогенні та ендогенні чинники, синергія, конвергенція, кластер, стратегічний і проектний підходи, міжнародні гуманітарні стратегії, соціокультурні проекти.*

В кінці ХХ – на початку ХХІ століття в світі значно посилюється інтерес до дослідження проблем розвитку етнокультур у постіндустріальному глобалізованому інформаційному суспільстві. Звичайно, що не минули ці процеси і сучасну українську наукову думку. В останній час культурологічна наука збагатилась ґрунтовними дослідженнями культурно-мистецького життя окремих регіонів України: Галичини (Л. Кияновська, Л. Микуланинець, М. Черепанін), Слобожанщини (С. Зуєв, О. Чуркіна), Півдня та Центральної України (Т. Мартинюк, М. Слабченко, А. Кравченко, О. Ущапівська), що пояснюється відповідними тенденціями формування постіндустріального інформаційного суспільства.

На сьогоднішній день ще недостатньо дослідженою залишається проблема синергетики культурного розвитку ідентичностей. У сфері політології та економічних наук проблематика консолідації регіонального простору та поглиблення міжрегіональної та транскордонної співпраці розроблюється як державне замовлення Національним інститутом стратегічних досліджень (С. Біла, В. Борщевський, А. Мокій, О. Шевченко). Але в теорії та історії культури дослідження зазначеного напрямку лише розпочинаються (В. Личковах, С.

Волков, О. Яковлев).

Невпинне включення України до глобалізаційних процесів, урбанізація, розбудова мегаполісів і великих міст, міграція населення, а також зміни, що відбуваються у політичному устрої і економічному курсі держави періоду Незалежності, зумовлюють нерівномірність регіонального і транснаціонального розвитку окремих локусів країни, які розподілилися на: індустріальні регіони (Донецька, Дніпропетровська, Запорізька області), аграрні регіони (Полтавська, Кіровоградська), периферійні території (Закарпатська, Чернівецька, Волинська, Тернопільська області).

Якщо важко підсилюється синергетичний ефект в економіці, то це доцільно здійснити в культурному обміні та інтеграції країн, регіонів-лідерів і периферійних локусів.

Усунення суттєвих диспропорцій економічного і культурного розвитку потребує розроблення раціональної, ефективної регіональної політики: поліпшення її інституціонального забезпечення, підвищення рівня конвергенції регіональних соціально-економічних і культурно-освітніх підсистем. Поглиблення дезінтеграційних процесів на регіональному рівні проявляється перш за все у недостатній конвергенції соціокультурного розвитку. Теорія конвергенції (від латинського *convergo* – зближаюсь), одна з ведучих сучасних концепцій розвитку суспільства, обґрунтовує об'єктивні тенденції до інтернаціоналізації економічної, політичної і культурної діяльності людства у глобальному масштабі. Її засновники Дж. Голбрейт, У. Росту (США), Ж. Фурастьє, Ф. Перру (Франція) вважають, що всесвітній характер науково-технічної революції спонукає необхідність у сумісному вирішенні загальнолюдських глобальних проблем. Розвиваючи теорію конвергенції, представники Римського клубу (А. Печчеї) поглиблюють розуміння особливостей розвитку людства у постіндустріальну епоху, роблячи акцент вже не на ендогенних (зовнішніх) глобальних чинниках, а на внутрішніх (екзогенних) – соціальних, психологічних, культурних, наполягаючи на їх значенні і орієнтуючись на національну інтелектуальну еліту та інтелігенцію.

Основними ендогенними та екзогенними чинниками недостатньої конвергенції регіонів України є відсутність цілісної інституціональної системи міжрегіональної співпраці, концептуальних основ її функціонування, наявність регіональних бар'єрів для її реалізації. Соціокультурна дезінтегрованість окремих локусів України набуває проблемного концептуального характеру макро і кросрегіонального, загальнодержавного рівня.

Значна асиметрія соціально-економічного і культурного розвитку регіонів стали одним з найвагоміших бар'єрів для формування цілісного простору України. Руйнування чіткої системної ієрархії підлеглих та синергетики окремих суб'єктів призвели до порушення стійкості макроекономічної і культурної структури держави в цілому. Інтеграція регіональних систем потребує розроблення адекватних механізмів упорядкування нових форм відносин, що складаються між регіонами та членами ЄС. Засадничою передумовою ефективності державної регіональної політики є її позиціонування як політики узгодження інтересів, а її ідеології – на засадах субсидіарності, партнерства та ефекту синергії.

Метою реформування транснаціонального розвитку держави має стати створення регіональної демократії європейського зразка як системи, що надає можливості країні зі складною регіональною структурою, територіальними громадами з різним культурно-мовним складом жити і розвиватися в гармонії [4, 44]. Завданням культурології є розроблення концепції культурної державної політики та синергійних шляхів соціокультурного розвитку України. Так, наукового обґрунтування потребує «статус кластерів як визнаного у світовій практиці дієвого інструменту кооперації, інтеграції та співробітництва на міжрегіональному, транскордонному та міждержавному рівнях» [6, 127].

Поняття «кластер» виникло в економіці і отримало розповсюдження в різних галузях людської діяльності, пов'язаною з міжгалузєвою регіональною кооперацією. Спираючись на

аналіз сучасних концепцій кластера як наукового поняття і терміна [6], визначаємо «кластер» як географічне, територіальне, галузеве або міжгалузеве об'єднання підприємницьких структур, науково-освітніх установ, громадських організацій та органів місцевої влади з метою встановлення каналів транзакцій, комунікацій і діалогу, що сприяють економічному та соціально-культурному розвитку територіальних громад. За географічним або територіальним розподілом кластери можна класифікувати на: регіональні, що створюються в межах одного регіону і орієнтуються на наявну географічну концентрацію; державні або національні, що включають організації і установи, розташовані в різних регіонах країни і спрямовані на встановлення міжрегіональної кооперації; міжнародні, що створюються на основі ефективного використання природних і людських ресурсів та інноваційних технологій, надійності каналів перерозподілу логістичних потоків між країнами - членами кластера. За кількістю членів та географічним охопленням кластери систематизуються у транскордонні, що об'єднують певну галузеву діяльність декількох країн-партнерів; мегакластери – групи взаємопов'язаних та взаємодіючих галузей, окремих сегментів у межах країни в цілому; мезокластери, що кооперують різні установи у межах конкретного регіону; мікрокластери представляють рівень міста.

У країнах ЄС кластерний підхід є однією з умов ефективної міжрегіональної кооперації, інструментом, що стимулює синергію інноваційно-орієнтованої діяльності регіонів. Фінляндія повністю розподілена на дев'ять кластерів. У Нідерландах діють 20 мегакластерів, на основі діяльності котрих визначається інноваційна політика держави. До 29 кластерів Данії залучено 40% всієї промисловості. В Австрії діють транскордонні кластери з Німеччиною, Італією, Швейцарією, Угорщиною, налагоджені зв'язки між дослідними інститутами і університетами, складаються спільні інноваційні програми. У Словенії розроблено програму національного розвитку кластерів [6].

Ідея кластеризації поступово знаходить своїх прихильників й в Україні. Так, у Кам'янці-Подільському діє кластер сільського туризму «Оберіг». Швейний кластер у Хмельницькому об'єднує підприємства, середні навчальні заклади відповідного напрямку та місцевий університет. У Міністерстві економіки України створено робочу групу з питань розвитку кластерів.

На жаль, теорія та практика кластерного підходу ще не знайшла відображення в культурологічних дослідженнях. Інституційне вирішення цієї проблеми у вимірах культурології потребує конкретизації поняття «кластер в культурно-освітній і мистецькій галузях», створення та стимулювання інноваційної діяльності у межах культурно-мистецьких кластерів, визначення ролі кластерів як інструментів реалізації проектів міжрегіональної кооперації та синергії національних ідентичностей в єдиний культурний континуум України, а також у транснаціональні процеси.

Першою ластівкою практичної реалізації культурного кластера стала діяльність «Мистецького арсеналу», що розташований на території історичного київського комплексу «Арсенал».

До інституційних інструментів регіональної політики співпраці відноситься узгоджене стратегічне та проектне планування культурно-освітньої діяльності держави. Згідно з положеннями Державної стратегії регіонального розвитку до 2015 року (Постанова Кабінету Міністрів України від 21 липня 2006 р. № 1001) стратегія розвитку того чи іншого локусу повинна підкріплюватися певними проектами. З метою послідовного регіонального, загальнонаціонального та транскордонного розвитку соціокультурної сфери України пропонуємо поєднання стратегічного та проектного підходів у державному плануванні.

Характерною ознакою стратегічного підходу є його усталеність та універсальна значущість, спрямованість на вирішення глобальних довгострокових завдань державного спрямування.

Ідея синергетичного підходу як стратегічного напрямку в дослідженні закономірностей перетворення відносно простих елементів і підсистем в ієрархічно складні структури культурної діяльності в площині синергетичної парадигми саморозвитку може стати методологічною основою об'єднання цінностей окремих етнопонаціональних спільнот, регіонів і країн у цілісний культурний континуум Європи [10]. Яскравим прикладом синергетичного стратегічного підходу до планування в ЄС є план «Europe – 2020», зорієнтованого на динамічне культурне зростання співдружності до 2020 року.

Концептуальне вирішення завдань синергетичних гуманітарних стратегій та їх практичної реалізації в пілотних проектах пропонується в сучасних культурологічних дослідженнях Н. Івановської, В. Личковаха, Ю. Сугробою, М. Тимошенка, О. Яковлева, що розроблені в Національній академії керівних кадрів культури і мистецтв. Як засіб інтенсифікації синергетичних процесів в культурному середовищі регіонів пропонуються сучасні соціально-гуманітарні проекти, спрямовані на подальший інтеграційний розвиток.

Актуальним вирішенням проблеми стратегічного планування є пропозиція синергетичного і кластерного підходів, що узгоджуються з пілотними проектами. В НАКККіМ – це проекти: «Визначні діячі та пам'ятки культури України», «Діалог культур: Україна – Греція – Сербія», Інтернет-конгрес «Наука. Культура. Освіта – ХХІ століття». Докторантом НАКККіМ Ю.Ю. Сугробою розроблена і апробована культуротворча модель етнопонаціональної освіти у вищій школі [7, 342].

«Мистецьким Арсеналом», що став першим культурним кластером в Україні, реалізований у листопаді 2014 року добровільний благодійний проект «Мистецтво, що рятує» на підтримку військових, поранених під час АТО. Громадське значення проведеної акції висвітлила Наталія Заболотна, генеральний директор Національного культурно-мистецького та музейного комплексу «Мистецький Арсенал»: «Мистецтво, що рятує» - це проект митців-меценатів. Найвідоміші з сучасних українських митців, чії роботи оцінені в десятки і сотні тисяч гривень, відгукнулися на заклик та з готовністю передали свої твори на користь важкопоранених воїнів. Ми вдячні за цей акт доброї волі, який засвідчує, що українські художники не лише по-мистецьки тонко вміють відчувати та переживати світ, у якому живуть, але й співпереживати та допомагати людям, які знаходяться поруч» (5, 1).

У Мистецькому Арсеналі постійно працює на кластерній основі інноваційний освітній проект для дітей та підлітків «Арсенал ідей» (куратор - аспірантка НАКККіМ Н. Івановська). Для юних відвідувачів відкриті Лабораторії: Мистецтва, Науки, Інновацій, Фінансів, Біології та Art&Book, що пропонують дітям інтерактивну освітню програму – унікальні авторські інсталяції, інтерактивні твори, навчальні презентації, майстер-класи. Характерною особливістю діяльності Мистецького Арсеналу є залучення різних регіонів України та європейських партнерів, поєднання науки, освіти і мистецтва в реалізації інтерактивних проектів, подолання бар'єрів між митцем та споживачем елітарного мистецтва.

Національним інститутом стратегічних досліджень започаткований цікавий проект «Національні дебати». Це - відеоконференції за участю всіх регіонів України, найближчою тематикою якої є обговорення нової регіональної політики. Національний проект «Відкритий світ» об'єднує всі регіони України з країнами – членами ЄС.

У представлених проектах синергія української культури розкривається з урахуванням діалектики регіональних хронотопів і загальних закономірностей виникнення, розвитку, трансформації окремих етнопонаціональних спільнот, регіонів та їх полілогічним об'єднанням у цілісний культурний континуум України – національний образ соборної України у глобалізованому світі початку ХХІ століття. Вихід сучасної незалежної України у світовий постіндустріальний простір зумовлює також вивчення можливостей розширення міжнародних культурних відносин як засобу діалогу культур у просторі полікультурного світу.

Зазначені чинники зумовили дослідження в НАКККіМ актуальних наукових проблем: «Міжнародні гуманітарні стратегії в сучасній Україні як системний культуротворчий феномен» (аспірант М.О. Тимошенко, науковий керівник В.Д. Шульгіна) та «Синергетика регіональних ідентичностей в культурному континуумі України кінця ХХ – початку ХХІ століття» (докторант О.В. Яковлев, науковий консультант В.А. Личковах), «Бієнале в контексті просторових і хронологічних координат сучасної України» (аспірант Н. Івановська, науковий керівник В.Д. Шульгіна). Мається на увазі як концептуальне вирішення завдань міжнародних гуманітарних стратегій, так й висвітлення шляхів їх практичної реалізації, зокрема в контексті кластерного підходу.

За результатами проведеного дослідження, виявлено головні завдання вивчення культуротворчих можливостей сучасної української культури в її стратегічно-гуманітарній спрямованості: визначення знакового змісту гуманітарних стратегій, характеру, способів та форм міжкультурного діалогу; усвідомлення ролі людини – особистісного фактору як головного чинника гуманітаризації культури та її стратегічного скерування. Важливою рисою названої стратегії є її часова тривалість та просторова поширеність на відміну від епізодичної тактичної дії, адже стратегічна розрахована на усталеність та універсальну значущість. Охоплюючи сферу міжнародних взаємодій, вона набуває множинності вияву у формах комунікативних інституцій і стає важливим чинником глобалізації в її позитивному значенні [6].

Кросрегіональна міжнародна діяльність НАКККіМ здійснюється в різних формах комунікативних інституцій, зокрема, це проект «Діалог культур: Україна – Греція – Сербія» [9]. До виконання проекту залучені Посольство Греції в Україні, університети в Афінах, Солоніках, Патрах, на Криті (Греція), у Ніші (Сербія), «Товариство греко-сербсько-української дружби і співпраці». студенти, магістранти, аспіранти та докторанти НАКККіМ. Розроблення відповідної наукової проблематики, зокрема щодо вивчення українськими вченими кириличного рукописного фонду, який зберігається в монастирських бібліотеках Греції і має українські коріння, виконується на основі використання синергетичного та кластерного підходів. Результати проведених досліджень надруковані в Греції окремою збіркою [11].

Кластерний підхід у реалізації зазначеного пілотного проекту «Діалог культур: Україна – Греція - Сербія» зумовлений сумісною транснаціональною культурною діяльністю у галузі освіти і науки викладачів, студентів і аспірантів НАКККіМ, університетів в Афінах, Патрах (Греція), у Ніші (Сербія), вчителів та учнів київської спеціалізованої школи № 94 «Еллада», членів «Товариства греко-сербсько-української дружби і співпраці «Трьох Святителів і рівноапостольних Кирила і Мефодія», православного духовництва України, Греції, Сербії.

Іншим прикладом співпраці українських та європейських учених є виконання на основі кластерного підходу міжнародного проекту НАКККіМ, Вищою школою музики в місті Цюріх, Мистецькою радою «Про Гельвеція» (Швейцарія) «Старовинна клавирна музика: інструментарій, виконавство, теорія та практика підготовки фахівців» за участю професора, доктора Бернгарда Біллітера (Швейцарія), органного і клавирного майстра Національного органного будинку України Дмитра Титенка. Мета проекту – відродження в Україні виробництва старовинних інструментів, зокрема клавикордів, розроблення концепції автентичного виконавства і підготовки музикознавців-експертів старовинного інструментарію. За сприяння Швейцарської мистецької ради «Про Гельвеція» у дар НАКККіМ переданий клавикорд школи Герлах, виконаний майстром Дмитром Титенком. Залучення студентів та аспірантів НАКККіМ у виконанні зазначеного проекту дала можливість використати результати дослідження в дипломних та магістерських роботах, забезпечила зв'язок теорії з практикою, сприяла вивченню національної спадщини у

контексті загальноєвропейських і світових цінностей.

Отже, участь українських учених у міжнародних проектах гуманітарно-культурологічного спрямування, організація громадських зв'язків та гуманітарних акцій, поширення наукового та навчального досвіду українських учених в європейському просторі сприяють розширенню транснаціональних гуманітарних напрацювань України, теоретичному та практичному засвоєнню синергетичних та кластерних світових стратегій.

Список використаної літератури

1. Діалог культур: Україна – Греція : мат. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, вересень 2010 р.). – К.: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2010. - 140 с.
2. Діалог культур: Україна – Греція: мат. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, вересень 2011 р.). – К.: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2011. - 176 с.
3. Діалог культур: Україна – Греція: мат. Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, вересень 2012 р.). – К. – Одеса – Афіни - Патри, 2012. - 196 с.
4. Європейська правова база місцевого регіонального розвитку: бюлетень №1. За матеріалами Утрехської конференції міністрів держав-членів Ради Європи, що відбулася 16-17 листопада 2009 р. / Делегація України в Конгресі місцевих і регіональних влад Ради Європи, Центр міжнародного співробітництва –К. : Паливода А.В. 2010. – С. 44-60.
5. «Мистецтво, що рятує»: каталог Мистецького Арсеналу. – К.: Арт-центр Павла Гудімова, 2014. – 174 с.
6. Семенова Г., Богма О. Національний кластер - новий шлях для прискорення економічного та інноваційного зростання України // [Вісник економічної науки України](#). - 2006. - № 1 (9). - С. 127-133.
7. Сугрובה Ю. Культуротворчість у діалозі традицій і новацій сучасного поліетнічного суспільства України (кримський досвід): монографія / Юлія Сугрובה. – Симферополь, 2012. – 351 с.
8. Тимошенко М. Міжнародні гуманітарні стратегії в сучасній Україні як системний культуротворчий феномен: автореф. дис. канд. культурології / М. Тимошенко / 26.00.01: теорія та історія культури. – К.: Національна академія керівних кадрів культури і мистецтв, 2012. – 17 с.
9. Шульгіна В.. Міжкультурний діалог у теорії та історії культури (за матеріалами діяльності кафедри теорії, історії культури і музикознавства) / В. Шульгіна // Трансформація освіти і культура: традиції та сучасність. – Одеса – Київ – Варшава, 2012. – С. 3 – 5.
10. Яковлев О. Культурологічні виміри синергетики регіональних ідентичностей в сучасній Україні / Олександр Яковлев // Аркадія. – Одеса, 2013. – С. 19-25.
11. Shulgina Valeria. Ukraine – Greece // *Ettikoivwviako evnuerpwtiko evtutto*. - Πορρωβίτσης Ατγλαλείας. - Athens, № 28. – 2012. – P.100-104.

Стаття надійшла до редакції 27.11.2014

A. V. Yakovlev

CLUSTER APPROACH IN SYNERGY OF UKRAINIAN CULTURAL SPACE

The article presents the problem of synergy of the cultural development in Ukraine. The exogenous (external) and endogenous (internal) factors are defined. Ways and forms of humanitarian strategies in the National Academy of Managerial Personnel of Culture and Art are represented in the article. Conceptual solving international humanitarian strategies and their

implementation in pilot projects are proposed in contemporary cultural studies, developed at the National Academy of Managerial Personnel of Culture and Art. As a means of intensification of synergetic processes in the cultural environment of the regions offers modern social and humanitarian projects aimed at further integration development. The international aspects and problems of cultural projects «Cultural dialogue: Ukraine, Greece and Serbia», «Mystetskyi Arsenal» are defined in this article. The article gives synergy and cluster foundation of humanitarian strategy phenomenon in Ukrainian-European cultural changing.

Key words: *cultural space of Ukraine exogenous and endogenous factors, synergy, convergence, cluster, strategic and project approaches. cultural projects.*

УДК [378.016.80]:33

М. Якубовська

ФОРМУВАННЯ ДУХОВНОГО ПОРОЗУМІННЯ МІЖ НАРОДАМИ ЯК ОСНОВА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ СУЧАСНИХ ФАХІВЦІВ ТЕХНІЧНОГО ПРОФІЛЮ

На прикладі творчості В'ячеслава Медведя розглянуто суть, структуру, роль та важливість розвитку комунікативної компетентності у системі духовного порозуміння між народами. Показано, що комунікативна компетентність – важлива складова професійного становлення майбутнього фахівця та одна із умов його професійного зростання.

Ключові слова: *компетентність, професіоналізм, структура компетентності, парадигма професійної освіти, культурологічний світогляд, інтелектуальна проза, культурологічна проекція.*

В умовах духовно-еволюційного оновлення суспільства відчувається гостра потреба у формуванні нових особистостей, які у XXI столітті стануть визначати загальні напрямки духовного розвитку суспільства. Криза гуманітарної політики кінця XX століття продиктована як економічними, так і філософсько-психологічними процесами.

Нівеляція духовних цінностей зменшила роль культурологічних пріоритетів. Культура стала другорядним чинником у професійній орієнтації суспільства. Нехтування законами розвитку культурологічних основ особистості стало однією із причин сьогоденної кризи. На наш погляд, література, як найвагоміший чинник культури, може стати важливим резонатором в оздоровленні загальних тенденцій розвитку суспільства. Гармонійна особистість стає основою цих процесів, оскільки лише вона – основа відновлення гармонії Всесвіту.

Формування культурологічної компетентності у процесі становлення особистості відіграє величезну роль. Поняття “комунікативна компетентність” (від лат. *communico* – роблю загальним, зв’язую, спілкуюся і *competens* (*competentis*) – здатний) означає сукупність знань про норми і правила ведення природної комунікації – діалогу, суперечки, переговорів і т. ін. [2, 107]. На наш погляд, концепція формування культурологічної компетенції має наступний імператив: від порозуміння між людьми – до порозуміння між народами. А основа порозуміння між людьми лежить у форматі пізнання людиною самої себе.

Е. Ф. Зеєр наголошує: компетентнісний підхід – це пріоритетна орієнтація на цілі – вектори освіти: навченість, самовизначення, самоактуалізація, соціалізація та розвиток